

Dini və milli tolerantlıq Azərbaycanın tükənməz ictimai güc mənbəyi kimi...

Vidadi Ordahallı

Dünyanı bürüyən sosial gərginliklər, dini qarşıdurmalar və müxtəlifliyə qarşı dözümsüzlük halları tez-tez müzakirə mövzusu olur. Milli və dini müstəvidə tolerantlıq olmadan sözügedən problemlərin öhtəsindən gəlmək mümkünsüzdür. Bu səbəbdən qarşılıqlı anlaşma şəraitində ortaq məxrəc tapılmalıdır.

Tolerantlıq hər hansı fərdə və ya qrupa məxsus yanaşmaların, inancların, fikirlərin və mövqelərin digər fərd və ya qrup tərəfindən qəbul edilməsidir. Bu anlayış ənənələri, irqi və ya etnik kökləri çoxluqdan fərqlənənlərə qarşı daha yumşaq münasibəti nümayiş etdirir. “Tolerant” termini ilk dəfə XV əsrdə yuxarı dairələrdən icazə almaq mənasında işlədilib. Antik dövrdə tolerantlığın ilkin elementləri özünü göstərdi: işğaldan sonra əsarət altına alınmış hər hansı xalqın nümayəndələrinin azadlığa buraxılması və vətənlərinə qayıtmağa icazə verilməsi; işğal olunmuş ərazilərdə yaşayan xalqların öz tanrılarına ibadət etməyə imkan yaradılması və s. Orta əsrlərdə xüsusi qruplara münasibətdə tolerantlığın daha təkmil forması özünü göstərməyə başladı.

Tolerantlığın dövlət tərəfindən tətbiq edilən siyasi kurs kimi dəyərləndirilməsi XVI əsrdən sonrakı dövrlərə təsadüf edir. XX əsrdən etibarən müvafiq beynəlxalq sənədlərdə vacib müddəa kimi daha geniş əks olunmağa başlandı. 1948-ci ildə BMT Baş Assambleyasında qəbul edilmiş Ümumdünya İnsan Haqları Bəyannaməsinin 18-ci maddəsində qeyd olunur: hər bir insan düşüncə, vicdan və din azadlığı hüququna malikdir: bu hüquqa öz dinini və ya əqidəsini dəyişmək azadlığı, öz dininə və ya əqidəsinə həm təkbəşinə, həm də başqaları ilə birlikdə, dini təlimdə, ibadətdə və dini mərasim qaydalarının yerinə yetirilməsində açıq və özəl qaydada etiqad etmək azadlığı daxildir. 1995-ci il noyabrında keçirilmiş UNESCO-nun Baş Konfransının 28-ci sessiyasında Tolerantlıq prinsiplərinə dair bəyannamə qəbul olundu. Bu bəyannamədə “dözümlülük, ilk növbədə insan azadlıqları və universal hüquqların etirafı əsasında formalaşan fəal münasibətdir”, bununla yanaşı “dözümlülük, insan hüquqlarına dair beynəlxalq hüquq aktlarında müəyyən olunmuş normaları iddia edən, həqiqətin mütləqləşdirilməsindən və ehkamçılıqdan imtina edən bir anlayışdır” fikirləri ifadə olunub. Müasir mənada tolerantlıq daha çoxşaxəli mahiyyət kəsb edir.

Azərbaycan insanların birgəyaşayışı üçün dünya miqyasında ən əlverişli məkandır. Məsələ ondadır ki, ölkəmizdə qədimdən bəri milli və dini tolerantlıq münasibətləri hökm sürür. Bununla bağlı ənənələr necə deyirlər, oturuşub. Bu baxımdan Azərbaycanda millətlərarası, dinlərarası münasibətlər yüksək səviyyədədir.

“Azərbaycanda həm müstəqillikdən əvvəl, həm də müstəqillikdən sonra dinlərarası tolerantlıq mövcud olub”

Mövzu ilə bağlı fikirlərini “Bakı-Xəbər”lə bölüşən şərqsünas Seyid Camal Əzimbəylinin fikrincə, Azərbaycanda tarixən millətlərarası və dinlərarası münasibətlər bir-birini tamamlayıb: “İstisna olaraq ermənilər bu prinsiplərə xəyanət ediblər. Bu da onların xislətindən irəli gələn məsələdir. Çünki bu toplum xəstədir. Təkcə Azərbaycanda deyil, digər ölkələrdə də pozucu fəaliyyətlə məşğul olurlar. Ərazi iddiaları ilə çıxış edirlər. Azərbaycanda həm müstəqillikdən əvvəl, həm də müstəqillikdən sonra dinlərarası tolerantlıq mövcud olub. İnsanlar hansı dinə, dilə, millətə mənsub olmasından asılı olmayaraq, dostluq və əmin-amanlıq şəraitində yaşayır. Ölkədə hər kəs özünün dini inancını sərbəst şəkildə icra edə bilər. Həm səmavi, həm də digər dinlərə etiqadla bağlı hansısa diskriminasiya yoxdur. Hələ indiyə qədər görməmişəm ki, digər dinlərə etiqad edilənlər təqib edilsin. Belə bir hal baş verməyib. Bunun kökü ondadır ki, Azərbaycan xalqı mehribandır. Cəmiyyətimiz birgə yaşayışa xüsusi önəm verir. Bunun nə qədər lazımlı bir nemət olduğunun fərqi yoxdur”.

“Bununla bağlı ölkədə keçirilən tədbirlərə ən mötəbər şəxslər təşrif buyurur”

Şərqsünas hesab edir ki, dövlət səviyyəsində sözügedən məsələlərlə bağlı ardıcıl siyasət həyata keçirilir: “Dini, milli tolerantlığın yüksək səviyyədə olmasının nəticəsidir ki, ölkədə bununla bağlı bir sıra tədbirlər keçirilir. Bakı bu qəbildən olan tədbirlərə ev sahibliyi edir. Məsələn, 2016-cı il Azərbaycanda “Multikulturalizm ili”, 2017-ci il isə “İslam Həmrəyliyi ili” kimi qeyd edilib. Azərbaycan artıq 5 dəfə Beynəlxalq Humanitar Forumu, Dünya Dini Liderlərinin Zirvə Görüşünə, Bakı BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumuna, 4-cü dəfə mədəniyyətlərarası dialoqun müzakirəsinə uğurla ev sahibliyi edib. Dünyanın nüfuzlu ölkələri və aparıcı təşkilatlarının rəhbərləri bu məsələdə Azərbaycanın rolunu yüksək qiymətləndirir. Ölkəmizin mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoqun inkişafı sahəsində gördüyü

işlərin bütün dünyaya örnək olduğunu qeyd edirlər. Bununla bağlı ölkədə keçirilən tədbirlərə ən mötəbər şəxslər təşrif buyurur. Bütün bunlar çox önəmli faktorlardır”.

“Etniklər arasında qarışıq nikahlar var və buna görə hansısa kompleks yoxdur”

Şərşünas onu da qeyd etdi ki, Azərbaycanda dini və milli tolerantlığın digər göstəricisi qarışıq nikahlardır: “Bu, yalnız milli münasibətlərin davamlı olaraq sabit olduğu ölkələrdə olur. Azərbaycanda məsciddə sünnilərlə şiələr birgə namaz qılır. Din qardaşları olaraq Allaha ibadət edirlər. Etniklər arasında qarışıq nikahlar var və buna görə hansısa kompleks yoxdur. Sadalanan məsələlərlə bağlı hansısa ayrı-seçkilik yoxdur. O baxımdan hesab edirəm ki, bütün bunlar bizim milli sərvətimizdir. Həmçinin bütün bunlar Azərbaycanda dini və milli tolerantlığın parlaq göstəricisidir”.